

Prof. dr. Žolt Lazar

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

zolt.lazar@ff.uns.ac.rs

O PRIMITIVNOM PRAVU

Bronislav Malinovski: *Zločin i običaj u primitivnom društvu*. Novi Sad: Mediterran Publishing, 2016

Zločin i običaj u primitivnom društvu Bronislava Malinovskog (1884–1942), britanskog antropologa poljskog porekla, pripada fazi tzv. trobrijandskog rada, odnosno terenskog istraživanja primitivnih zajednica na Trobrijandskim ostrvima Zapadnog Pacifika, koja je inače rezultirala njegovim najznačajnijim empirijskim studijama. Uz *Argonaute Zapadnog Pacifika* (1922) i *Mit u primitivnoj psihologiji* (1926), *Zločin i običaj u primitivnom društvu* (1926) je studija kojom je Malinovski revolucionisao etnografska istraživanja primitivnih kultura i utemeljio funkcionalističku socijalnu antropologiju.

Skoro jedan vek nakon prvog izdanja, *Zločin i običaj u primitivnom društvu* je i dalje jedna od temeljnih studija pravne antropologije. Malinovski je prvi ozbiljno razmatrao prirodu pravnih normi u antropološkoj perspektivi, ističući značaj istraživanja primitivnih društava za širu pravnu problematiku, ujedno postavljajući i nov metodološki standard „vršenja antropološkog terenskog rada: proučavanje treba da bude direktno posmatranje načina na koji običajna pravila funkcionišu u stvarnom životu” (128).

Njegovi istraživački naponi na ovom polju uočeni su tek početkom četrdesetih godina prošlog veka, dobrim delom zahvaljujući i osvrtu koji je sam napisao o studiji *The Cheyenne Way* Karla Levelina (K. Llewelyn) i Edvarda Adamsona Hebela (E. A. Hoebel). Tekst je objavljen u prestižnom pravnom časopisu *Yale Law Journal* Univerziteta u Jeju, na kojem je Malinovski od 1939. držao predavanja iz antropologije. Mada je iz štampe izašao nakon njegove smrti, ovaj osvrt je značio više od diskusije o značaju etnografije za klasifikaciju i razumevanje konstituisanja pravnih sistema – bilo je to, u pravom smislu reči, otvaranje pravnih nauka prema etnografskom, pa i njegovom terenskom radu.

U osnovi i ove studije je – tada revolucionarni – metodološki pristup posmatranja sa ograničenim učestvovanjem, što je istraživanja Malinovskog (a

posle i celokupnu socijalnu/kulturnu antropologiju) usmerilo u pravcu izučavanja svakodnevnog života ljudskih zajednica. Primena strogo naučnog pristupa – sa definisanim predmetom i ciljevima terenskog rada – dovela ga je do otkrića razrađene i obavezujuće normativne strukture koja utemeljuje društveni poredak čak i u primitivnim ljudskim zajednicama. Svojom sistematičnošću zasnovanoj na indukciji (koju je još u pripremnjoj fazi za odlazak na teren postavio kao novi standard posmatranja i beleženja), on dolazi do klasifikacije normi i pravila pomoću koje može da se napravi „jasna distinkcija primitivnog prava od ostalih vrsta običaja”, a u cilju „nove, dinamičke koncepcije društvene organizacije divljaka” (16).

Malinovski polazi od temeljnih kategorija i uočava da vlasništvo i društvena podela rada proizvode sistem obaveza koje se zasnivaju na reciprocitetu, kao integralnom činiocu veoma razrađenog sistema uzajamnih usluga među žiteljima Trobrijandskih ostrva. Proizvodnja dobara i ekonomska razmena prožete su obavezama koje proizilaze iz braka i matrilinearnog računanja srodstva, pri čemu ove dve sfere nisu u potpunosti komplementarne. Zbog toga se pravila poštovanja društvenog statusa među urođenicima, kao i obaveze pridržavanja raznih oblika ceremonijalnog ponašanja javljaju kao korektivni faktor u očuvanju društvene interakcije i njene efikasnosti na svim nivoima. Magijski i religijski činovi se pretvaraju i u društvene oblige, dok običaji funkcionišu kao zakonska pravila u kojima se jasno raspoznaju dužnosti i legitimna prava pojedinaca. U principu, može se reći „da se cela struktura trobrijanskog društva zasniva na principu pravnog statusa. To znači da se prava poglavice nad običnim žiteljima, prava muža nad ženom, roditelja nad detetom, i obrnuto, ne sprovode proizvoljno i jednostrano već u skladu sa određenim pravilima, i da su ta prava uvezana u dobro uravnotežene lance uzajamnih usluga” (56).

Centralna kategorija prvog dela studije *Zločin i običaj u primitivnom društvu* je princip reciprociteta, na kojem su u melanežanskim primitivnim društvima zasnovani različiti oblici društvene interakcije i ponašanja. Malinovski ga izvodi iz ekonomskog odnosa ritualne razmene dobara zvane kula i razrađuje ga u domenu religije, srodničkih odnosa, običaja i „ugovornog” ponašanja.

Drugi deo studije posvećen je „pravnom” poretku primitivnog društva, odnosno načinima rešavanja konflikata, devijantnog ponašanja i sankcionisanja onoga što se smatra zločinom. Pored običajnih, statusnih i ceremonijalnih pravila, crna magija i vračanje takođe imaju regulativnu ulogu u primitivnom društvu. Strah od crne magije deluje preventivno i tera urođnike da se uzdrže od nasilja i krađe, dok vračanje ima i širi društveni značaj: „to je način da se naglasi status quo, metod za izražavanje tradicionalnih nejednakosti i za sprečavanje stvaranja novih. Pošto je konzervativizam naj-

važnija tendencija u primitivnom društvu, vraćanje je u celosti blagotvorna delatnost, od ogromne vrednosti za ranu kulturu” (99).

Smešteno negde između idealnotipskog primitivnog (egalitarnog) komunizma i rigidne običajnosti tradicionalnih društvenih zajednica, primitivno pravo i pravni poredak zasnovani na reciprocitetu, običajnim pravilima, statusima i ceremonijalnim obavezama doprinose uravnoteženom društvenom životu u primitivnoj zajednici, a njihovu stabilizirajuću funkciju Malinovski smatra uporedivom čak i sa modernim građanskim pravom. Pored toga, analiza trobrijandskih zakona daje „jasan pogled na sile kohezije u primitivnom društvu, zasnovan i na solidarnosti unutar grupe i na uvažavanju ličnog interesa” (130).

Zalaganje Bronislava Malinovskog da dokaže da primitivno pravo nije samo sistem restriktivnih tabua, usmerenih na besmislene običaje i krvave sankcije, ostaje trajni naučni značaj ove njegove studije.

Beérkezés időpontja: 2017. 09. 01.

Elfogadás időpontja: 2017. 09. 08.

